

Վտերը նոր-հայտերենի օրինակներ են՝ Վայոցշենանի
Փերազանուժենեն թաղուամբ, եւ չեմ գիտեր՝
որդպէս հին եւ այս շէնուամբ, բայց պետք չենք
ստանալու որ այս եւ հինուամբ եւ քիչք նշոյն
սկզբան վրայ, զոր կը ցոյցնեն Մէլէի յիշում
բառերու շէնուամբ, Վալցընբնու եւ որ կոչականք
այս առաւելք վախկնդ վրայ կրնան շէնուալու՜ն՝ արդեւ,
հայրիկ (նուազական՝ որդի, հայր բառերու...) այս
պէս նմոյս սկզբան մէկ աղօթիկը կրնայ բլուռ, բայց
կրնայ նաեւ բլուռ, որ ասիական Տոգիկներ, մայր-
կնիզուի մնացում մէկ ժառանգութիւնն էր։

Ուստի այնք, այնքիկ եւն շնչառութի փաստ
մը չէ թ նպատա Կէյէթի առողջարանական աւ-
ստութեան :

§ 10. Ս., Գ., Է. գերանշանաց գաղավ՝
արքեանմբը կ'երեւայ թէ Լայքս ասոնց — ձայնին
թիւր ասանային տարբ որ գրասցան են. վասն զի նոյն
ձայնը միւս Հոյոփնեւորն մէջ ալ կ'երեւայ՝ սեւ.՝
սորսւ. որ, սեւ.՝ եւն.՝ Լորդովմբը բարդովին գուգախ-
շիւն է սոյն, սեւ.՝ սոր.՝ մի. սեւ.՝ Նոյովման. Բայց
այս դուստակուտութիւնը միայն աւեւերկն է. Թայց
նապէս մի մասնիկը (տես § 7) ծագաւ է երկվիկին
ձեւէ. զի եւ ձուլուած է նախերկվաց բառին Հեւ՝
վերջին վասնկին ձայնաւորաց անկմանէն յառաջ.՝
Բայց նոյնն քերականի շեքը կրնար ապ.՝ սեւ.
ձեւերուն աներկուոյթը երեւցող մասնիկն համար.
վասն զի այն ասեւն կր սպասուէ որ վերջուտուտ-
ութիւնքն բլլային՝ սեւաւականին —սւ., արքաւանին —
եւ., գործիւնին —եւ (—ի +) յոգ., սեւա-
ւականին —սւ. իսկ ասոնց Հեռքը չկայ. ինչպիսին
սեւելի կը կնճառուէր, եթէ պէտք ըլլար գեր-
բառին — մասնիկը նշմանայցեւն այս գորա-
նուան այս վասնկին Հեւ, ինչպէս ար Թէյէն
կ'առաջարկէ. Այն ասեւն բարդովին անկարելի
կ'ըլլայ մեկնել այն բաղաձայնին հետեւում որ
այս բառին մէջ է ձայնի ձեւով պահուած է.
Հին-Հայերեւնի մէջ չ'իյնար չ' մը՝ որ ձայնաւորի
անկմանիմբ վերջնապա երաժէ կր.՝ Կարելի չէ
վկայութեանս բերելու իսկ իսկ իսկ իսկ իսկ իսկ
—նէր բային. վասն զի այս ձայն չէ կրնար ծագաւ
էր պոս Գ—այց ձեւէ մը (Հմմտ. Կատարելայ Եզ
երբորդ գեղերը՝ սոսոց, ուր ոչ չ ինկած է եւ ոչ չ).
Բոս— ուրիշ բան չէ կրնար բլլալ՝ բայց միայն նմա-
նակագրական նմանութեւնութիւն մը միւս հրաժեշ-
կանայ, ինչպէս եւ,՝ սեւ.՝. (Կոր. երբորդ գեղերը՝
—ուց, —իւրեց), որոնց — ձայնը կ'երեւայ թէ ծագաւ
է —ուէ. Հմմտ. Z. f. vgl. Sprachf. XXXVIII, 212.
Իսկ պէտք է նշանակել որ —սոսոցովի, սոսոց
բային Կ. ու ձայնաւորը Տնդիկել. ԵԱ մըն է. բայց
—ուէ-ը հրաժեշկական չ'արեւելի մէջ ուրիշ արդիւն
զի չէր կրնար տալ՝ բայց եթէ եւ.՝ ուստի սոս-
հրաժեշկական մեկնելու համար նմանակագրական
նորմութիւն մ'ընդունիլը բացարձակապէս ան-
հրաժեշտ է չ'.

Բայց եթե սպառնալից մեջ ենթադրում
մասնիկը չի կրնա երկվանի հին վերակցական
մ'ըլլալ, չի կրնա նորի նաև հին միավանի
վերակցական մ'եղած ըլլալ։ Այսպիսի վերակցական
մասնիկը պետք է որ ենթադրվուի վերջին վանիկի ձայն-
նախորդը անմահ օրհնադր։

Ուստի *Ոձ (սորսւ եւն ձեւերու մէջ) մասնիկ
մ'ընդգործիլ կարեւորագո Տամար պէտք է երեքմ
գրել թէ այս մասնիկն ի բն իմպլանսի մ'ըլլալով
դէ՛մ՝ երբեւ յայտ մասնիկ պարզաւ է մինչեւ պատ-
մական ժամանակի սկիզբները . եւ յայտնապէս այս
մասնիկքն ունի Մէլէն . (ԱՍիւսեան այ-ս բառին մէջ
վերջին ձայնաւորին անկյա մտարիքն դուռն ըլլալու
է նոյն անկանոն չըշտմանը՝ որ առւած -յայր սեռա-
կանին եւ այսմ աղակի մարդն իրենց պատմական ձեւը .
կամ թէ էլ այլ-ս բառին տարեքնն իրարու ձեւերուն
ըլլալու են տալի կանխորոշ ժամանակ մը բռն
թէ սոր-ս եւն ձեւերու խառնուիլը) Ընթերցողին
թի թողու՛մ երբեւ մեկնութեանց մէջ ընտրու-
թիւն ընելը)։

Այս դեպքին մէջ ուրա եւն մեկերու համար
վերջապահութեան չ'ապրին մ'առաջնութե կարելն է
բնութեւնիւ Քայն այս ամեն կը պարզաբար որ այս
մեկին մէջ ալ խոյն անկողմը անկող ունենար. համար.
մեր վերն ըստեմ (87) անկող, արտն եւն մակարայի
մասին չեմ պարզաբար հոգիւկեմ. յայտարար ին մի
որեւն ճակատ քանեւ. Գործաւոր քաղաքիդին ան-
հաւանական կարծիք մին է թէ՛ *so-ai, *do-ai,
*no-ai (ուստի՛ ու, քա, նա) մեկերուն մէջ կրնար 0
միջանկ. Եւրո Պարսկերէ համեմատին որեւէ որեւոր
չի կրնար բերուիլ. եւ զարգացման այս բնթացքը
շատ զարմանալի կ'ըլլայ լեզուի մը համար որ միշտ
պահան է e+u առանց e ձայնն ընտան ըլլալուն:

§ 11. Մէյէ կը կարծես թէ կրնայդ դարձան նշան իր յառաւոր բերելու ապացոյցանքներն այն առտուրիները թէ եւ ձեւերէ՝ ձայնը (սեռ. հօգւ. տը. նօս. յը. նօս. զնօս. զնօս.) շարունակութիւն մին ի հնարդն մի։ Եթէ ո՛ր յարը, երբ կ'որոշէ յարարարական նախադասութիւն մ'որում առաջին շեշտաւոր բառն ըլլայ նա, կ'անկցուի այս դերանունաւ վրայ՝ վերը յիշուած կանոնին համեմատ (§ 4), յառաւոր կու գան այսպիսի ձեւեր՝ նօյն, նօրօյն, նօյնի գան. օրինակ՝ Պղարտ եւ որ ընդ նօյնն էին։ Արդ Մէյէ կը բաժնէ նօյնը, եւ նօրօյնը դերանունաւ հնարդն ձեւը կը համարուի։ Արդ եւ ահա համարական կը գտնուի։ Այս առից վերապահանքն եւ նախընթաց բառին մէջ եղած կապն այնպէս թուղ է որ այս կարգի sandhi մը բոլորովոր առատաւորը բան մը կ'ըլլար։ (սյնծաղի աւելի որ դոյալականն՝ երբ զինքը որոշող յօդէն յառաւոր ըլլայ՝ երբեք հնարդն ձեւ մը չի ցուցնէր)։ Հնդկիկեր. որեւէ լեզուին մը մէջ ալ ասոր հետ համեմատելի որեւէ օրինակ մը չեմ գտներ։ Հնդկեր. բանգալական մէջ որեւէ sandhi մը չէ հանդիպիր։ Եթէ էթն երկու բառերու մէջ որ առնական կապուած են իրարու իմաստով կամ գտնէ առկա ժաննիլ խումբ մը կը կազմեն միշտ։ Աւետառն sandhiի բայամանի աղէպքեր եւ ներկայացնելն (aite "սորա", բայց aiteka "եւ սորա")։ Բայց հօս ալ չկայ բան մ'որ համեմատաւոր նօյնն ձեւին դիպար։ Միտմամանով դոյալութիւն ունենալով կօ "բառ", եւ հա "որ", (quis) ձեւերը (զոր որ. ձա "առաին առելու") կարելի եղած են որ պատճառի այսպիսի խումբ մը հա՛կ մտցու (ո'quis տե"յ. բայց երբեք չէ պատահիր որ թուղ է եւ դոյալանունական խմբի մը մէջ պահուած ըլլայ sandhiի ձեւ մ'որ

ἡ— ἡρπῆς ἐκεί, ὅς γ-αυτοῦ ἐκείνους ἐκείνους
— Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχευ· ἓνα ἐκ τῆς παιδεί-
σκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρου.

§ 13. Ս. — Գ. Լ. կրկնականաց ուղղականն առեղծուածային բան մը չի ներկայացնէր։ Հնդկի-
երբ. 0 վերջաւորութիւնը Հայերէնին մէջ — կառու-
ն (եթէ Հայերէնին մէջ առնչեալ է.) չձմամ. Z. f. vgl.
Sprachf. XXXVI, 100. XXXVIII, 239. XXXIX,
420. ուստի Հայ. Գ. կրկնյ յառաջ գալը Տըրիւ-
նը. *tod է (չէզոյց) կամ *20 աղակական, նմա-
նակացմական նորոյթ թիւին մ'որ Հայերէնին մէջ Հնա-
գոյն *80 ձեռէն տողը բռնածը ըլլալուն է 'նշմար-
կաւ կրկնյ հին *amod չեղանք մ'ըլլալ, կամ *amo
արականին նորոգեալ մէջ ձեւը։ Սկզբնական. ձայնաւա-
րին աղմկման մասին չձմամ. Z. f. vgl. Sprachf.
XXXIX, 467. աղմկմաւ խիշմանն օրինակն է Իւն-
*պսէլ, ուր սկզբնատառ. ձայնաւորին աւելումն կամ-
նագոյնն ըլլալուն է վերջաւորութեանց աղմկմանէն։
Իսկ — որ *ko(d) ձեռէն յառաջ եկած ըլլալուն է,
նշմարականն ձեւակերպութիւն մը Համարուն
ենը, ճշդիւ Համմուտայն նորոյթ թեանց 'որոնք նոր-
բուրձարար բարբառներու էին հնչալականորէն օր
ունը իշխանացունց են հնչալ. Ան բնոր չեալ (§ 4.)

Հաս ՚հին ժամանակներէն չէ անշեշտ-օ վեր-
ջառաւիթ փոխութիւն եւ ըլլալէ - ու. (աւ, գւ, յւ.
մարգա-լիւ, ի-լի-լ-բար, ուլ-լ-բար, ի-բա-ւ-ւ-լ-լ-բար,
Z. f. vgl. Sprachf. XXXIX, 384ff), Նոյնը չենք
գտնել - ին մասնէն յաւաթ՝ ի-լոյ-նի, ուլ-լ-նի, ուր-լ-նի
(§ 7), Նոյնիայ իւր մնաց ձեւերը՝ ույ-ն, գոյ-ն, Նոյ-ն
եւ կ'երեւայ թէ անորադ գերանշարժ օ ուղղա-
կանն երկու ժամանակ մնացած է՝ մինչեւ որ Հա-
լովակերպից մէջ ընկած է բոլոր այն ձեւերէ՝ որոնք
ուրիշ ձայնաւոր մ'ունէինք ըստ օ կամ ւ. սեւ.
նոր-ւ, գործ-ւ. նով-ւաւ, չք-ւ. նովաւ, Նաւ, Նոցաւ, Նա-
ւաւ-ւ. եւ. արական մնացած է ն.ւ-ւ. *num-ւ և ձեւէն.
Կոյս-ւ. իրեն ունեցած են թերեւս նաեւ ք ձայնաւոր
բով ձեւեր. ափ կրնանք թերեւս հետեւեցընել
բարբառական ուղղականներէ՝ իգական բնուած
գաւառական (սպաշտօնական ու-կիզմեայ) ուղղա-
կաններէ՝ ւի, րի, չի. (ծագած *se եւն ձեւերէ,
հմմտ. ին՝ ծագած ին ձեւէ). Թերեւս յք. ուղղա-
կանն կարծես էր ք ձայնաւորը *toi նոյնի. էն, յի. toi)
Թերեւս հասած էր ձեւիս *de (սեւ § 7), ուս-
կից *de-կ, արդ այս եւս փոխութեամբ *do-կ (ուս-
կից՝ գաւաթ) եղակից ազդեցութեամբ ներքեւ:

Անդամ՝ մ'որ *80, *ձ0, *Պ0 ուղղականք փա-
խուած դիւան էին օտ, Գտ, Խտ, ուղղականքն ու եւ
միւս բոլոր հայկերեան ու (տ) ձայնաւորաց այդպիսի
պատկերներն, եւ այն սովորեալ էին որ յառնանաւ
ձական ձայնաւորները կը համարուէին գերանունաց
միակ իրերից (հմտւո. այւ., տայր., այլ.), զորոճացնա-
նէ մէկեւէ՝ ուտ, ար, Խտ ձեւերուն ու ձայնն իրեւե
յաւելուածական տարր մը նկատուել, զոր կարելի
ըլլայ համեմատել նոյնական գերանունաց -ին
վերջաւորութեան կամ այւ- ու եւն գերանունաց այ-
վանիկին հետ։ Այս պատճառն ալ այս- ու ձայնն ուեւե-
ցուած է ամեն հայկերեան վայր, աւստրիական, Եւրո-
պականացուն մինն է նորէն եւ այլեր, այն-նորի՝
ձեւերուն. արտիստը նմա՝ նմանաւոր է ձեւն։

Եւ այսին, այնմէն ձեռեքան, եւն: յԹԷ յաւելունք
գործողականին կրկին հարվումք, որ յարեւելից
ձեմը հարկաւոր որ էր ինչպէս գործողականն որպէս
նշուաւ աղայականն, եւ ինքանման բացառականներն
էնման, յԵ. է նշանին (Z. f. vgl. Sprachf. XXXVIII,
222.) ինչպէսզոր գտած էրկանքն ա, քա, նա գեւ
բանասանց պատմական հարկականները:

(C-1-2-1-1-1)

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

УДБГРБ

ከ ባ ከ ሺ ኮ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ ԱՌԱՋ ԿԱՆՈՒՄԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

ጥያቄው ሆኖ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

Վարդանի կամ Վարդանանց դարձերը գծաւա-
րութիւն մը չեն յարուցաներ Վասակի կամ Վա-
սակեանց դարձերն ճման. այնպէս որ եւ ընդա-
կան առեւտրութիւններ կրնան Վասակի արաբներուն
մէջ մեղմացուցիչ պարագաներ մտանտնիչ ընել,
զէթ Վարդանի կորուստի վերաբերեալ տուեալներ ընդդ-
էական կէտ մ'ալ չեն կորաց տուցնել մեզ՝ դա-
րան մեծ շարժումին մէջ։ Այժմ այդ պարագային,
որ աղբիւր բանօրեանք չկարուած է Գարակիցու-
նէ Եղիշէի գրիչներով, թող շատ աւելի լուս մ'ը-
սել իր նշանադրութիւնը։

Բայց ժամանակագրիկ առաջին բնութագրերը կան ԵՊՀ գաղութային զբոսիչների, որը ըստ ինքնուրույն հայտնի լրագրող հանդիսանում էր զուտ ազգային, արդեն իսկ համարվում էր հայտնի ժամանակագրիկ առաջին բնութագրերից մեկը։ Այս նախնական ժամանակագրիկ առաջին բնութագրերից մեկը, ըստ ինքնուրույն հայտնի լրագրող հանդիսանում էր զուտ ազգային, արդեն իսկ համարվում էր հայտնի ժամանակագրիկ առաջին բնութագրերից մեկը։

Այսպիսի գաղափարներ Մանանդյութիան արդեն ինքնին երևան եկան, երբ Տեղեղեղից Վառաձեան չափազանցախիճիկը, եւ մեր Տեր-բեկու բնական պատճառներն այժմ առաւել եւս իջ չէառաւին երբ գիտեմք Մամիկանեան չափաբանութիւնան ընդհանր, որով ինչոյ բաւական խոսեցանք։ Այս մասին մեր դիտողութիւնները ամբողջացնելու համար գիտի՛ք իմ ասելը թէ մարդկանց նախորդներն իբր շինք չայ-քրիստոնեայցից շատին երբեք այնպիսի յոյժանութիւն չեն, զոր քննադատք Վնդիկն տեսնել Վարդանանց ինչոյ։ Վարդանանց նախորդներն ո՞ր Գարեթ Վնդիկն զո՞հին ի՞նչ աւ Եւսեան։ Արշաւադան ԳՅՏԻՆ, երկին, եկեղեցիներն շահեալ պաշտպանութիւնն, համար զորով հողմընաւ աւ յարեցան։ Երբեք միայն մեկուս գերիշխանութիւնը ճանչցան եւ զինուանեան միայն զէ՛մ, եւ փոխադարձաբար։ Այս